

Jegyzetek a román zenei avantgarde köréből

Gyakorlatilag lehetetlen előre megjósolni — a megengedhető tévedésnek még oly tág határt engedve is — egy olyan alkotói terület fejlődését, mint a zene. Ez elsősorban annak tulajdonítható, hogy nem ismeretesek az úgynevezett „nagy zenék“ belső törvényszerűségei, azok, amelyek az alkotói képzelőerő folyamatát irányítják (nem tévesztendő össze egyetlen műalkotás belső törvényszerűségeivel!), másodsorban pedig nem láthatjuk előre olyan külső tényezők hozzájárulását az alkotói folyamathoz, amelyeknek adott esetben döntő fontosságuk lehet — mint tudjuk — egy zenemű megkomponálásának bonyolult munkájában.

Megállapíthatjuk azonban, hogy nem nehéz nagy vonalakban előre látni egy közepes vagy átlagosnál jobb zeneszerző fejlődését, mivelhogy a megismeréshez és előrelátáshoz elégségesnek bizonyulnak azok az előfeltételek, amelyek megfelelnek annak a kulturális környezetnek, amelyben az illető szerző kifejti munkásságát. Ilyen esetben, ami a fejlődésre vonatkozó előrelátást illeti, a tévedés csak nagyon kis mértékben valószínű. A nagyobb nehézség ott tűnik fel, ahol a zeneszerzőtől kapott „információ“ olyan bonyolult formában jelentkezik, hogy teljes mértékben meggátolja és lehetetlenné teszi bárki számára, hogy képzelőerejével lépést tartson a szerzővel, vagy éppen megelőzze. Sőt, továbbmenve, egy befejezett mű kizárja annak lehetőségét, hogy még egyszer bejárhassuk a szerző megtette utat az alkotás folyamatában. Ez a jelenség a nagy alkotóerővel rendelkező, tehetséges szerzők esetében merül fel. (Az úgynevezett „alkotást“ itt úgy kell felfogni, mint rendkívül sokrétű információk feldolgozását, olyan feldolgozást, amelynek a nem kevésbé gazdag új jelentések és összefüggések megtalálásához kell vezetnie.) Ma például képesek vagyunk az utolsó részletig elemezni Beethoven életének utolsó tíz évében írott műveit, és viszonylag jelentékeny erőfeszítéssel meg lehetne találni azokat a lényeges alkotóelemeket is, amelyek elektronikus számítógépbe táplálva megadnák egy kisebb vagy nagyobb részlet kereteiben az illető mű stílusjegyeit az azokra jellemző leglényegesebb művészi sajátosságokkal együtt.

Bármily rendkívül nehéz is, ma már nem lehetetlen efféle „algoritmuskok“ megszerkesztése. Ami gyakorlatilag megvalósíthatatlan viszont, az a zeneszerző hallatlanul bonyolult útjának rekonstruálása az alkotás folyamatában, még akkor is, ha kellő mértékben rendelkezünk mindazokkal az adatokkal, amelyek a szerző kulturális környezetére, az elemzés pillanatáig megírott műveire, zenei vagy zenén kívüli érdeklődési köreire, általános műveltségére és egyebekre vonatkoznak. Minden értesülésünk ellenére lehetetlen eljutnunk a szerző művészi felfogásához, amelyből a mű megszületését kiváltó tényezők születnek.

Egy zenei mű megkomponálásának törvényei és szabályai kisebb-nagyobb erőfeszítéssel felfedezhetők, meghatározhatók, az alkotás folya-

mata ezzel szemben a bonyolultságnak sokkal magasabbrendű színvonalán helyezkedik el. Egyszerűen szólva a „stílusutánzás“ olyan folyamat, amelynek „előrelátás-szintje“ sokkal megközelíthetőbb, mint egy felfogás, stílus vagy látomás „újrágondolása“.

Látszat szerint adott kulturális feltételek mellett a zene fejlődésének útját előre meghatározni sokkal nehezebbnek tűnik, mint betekinteni egyetlen zeneszerző hiteles alkotói pillanatába. Már eleve fel kell hívunk a figyelmet arra, hogy bármilyen zenekultúra elsősorban nagy alkotóinak munkásságában ölt testet, meghatározásában azonban nem vonatkoztathat el sok olyan művésztől sem, akiknek alkotóereje kisebb ugyan (esetleg szám szerint kevesebb művet írtak), akik nélkül azonban nem lehet tájékozódni a történelem menetében, ahol a mennyiség számít! Ebben az értelemben elmondhatjuk, hogy a nagy számok törvénye — úgy tűnik — nagy szerepet játszik egy kultúra fejlődésének körvonalazásában. Tehát az előfeltételek biztos ismeretében egy zenekultúra fejlődésének értékelése során el lehet jutni az előrelátás egy bizonyos fokáig.

Az előrelátás foka nyilvánvalóan annak arányában csökken, minél több olyan zeneszerző tartozik a szóban forgó zenekultúrához, aki alkotóerejének teljes biztonságával fejt ki tevékenységét egyazon időszakban.

*

Ezekről az igazságokról rendszerint csak akkor veszünk tudomást, amikor elhanyagolva őket, hatásaikban rendkívül kellemetlenné válnak. Az elmondottakból adódik, hogy ha megkíséreljük a priori meghatározni egy zenekultúra fejlődését, súlyos mértékben lép fel az a kockázat, hogy értetlenek maradunk az illető zenekultúra reális, nagy értékeivel, csúcaival szemben. A leggyakoribb hiba, hogy elítéljük mindazt, ami „excentrikusnak“ tűnik és ami tulajdonképpen nemcsak egyszerűen szokatlan, hanem lényegesen eltér a közepes értékektől, amelyeket kényelmesen és pontosan előre láthatunk. Ne feledjük azonban, hogy éppen ezzel az eltéréssel a megszokottól — amely a hiteles alkotói folyamat egyik ismérve, jellegzetessége — lényegesen gazdagító útját járjuk a befogadásnak. Csak ily módon lehet rendkívül különböző utakon eljutni a művészet egyik fontos területére — a zeneművészetben —, az ember alkotó képességeinek szabad kibontakozásához.

Egy fejlődésben levő, valóban életerős zenekultúra számára minél több olyan átütő tehetségű alkotót kívánunk, akik éppen azért, mert sokan vannak, lehetetlenné teszik majd fejlődésük eleve meghatározhatóságát, és akik egyre újabb távlatokat tárnak fel a művészet számára, amelyben az ember lénye mind erőteljesebben körvonalazódik, egyre élelőbb megvilágításba kerül.

Ne feledjük, hogy a döntő szót a zeneszerzőknek kell kimondaniuk, mégpedig azoknak a művészeknek, akik a legfejlettebb alkotói adottságok birtokában vannak.